

D'ESCOLES I MESTRES

Antonio Viñao Frago (*)

‘D’*e tal palo tal astilla*”, títol en castellà d’una de les pel·lícules més divertides de Stan Laurel i Oliver Hardy. Les situacions hilarants són produïdes per les tribulacions d’una parella de nins - el “gras” i el “prim” - que s’han d’enfrontar, els dos sols, amb el mobiliari i aparells d’una casa de dimensions descomunals. De fet aquella no era una casa normal. Es va haver de construir expressament per al film. Només així es va poder mostrar a l’espectador com dos adults eren reduïts de volum, fins a parèixer nins, a través del recurs d’incrementar les dimensions de les dependències i objectes que els envoltaven.

La sensació oposada l’hem sentida en ocasions quan, ja adults, hem tornat a la casa, l’escola o el col·legi en els que passàrem llargs períodes de la nostra infantesa. Aquelles que en el record eren estades espaioses, llargs passadissos, alts sòtils i patis immensos on la vista es perdia, ara ens semblen espais estrets, angoixants, reduïts.

Ambdues impressions remeten a la mateixa conclusió: les vivendes, els col·legis i les escoles -entre altres espais- són llocs dissenyats per adults per a adults, encara que en ells hi visquin també nins i encara que en els dos últims casos, sobretot, els seus destinataris siguin nins i no adults. Per això, el mobiliari i aparells dels centres d’ensenyança s’han d’adaptar als seus usuaris i per això, igualment, front a la tradicional incúria amb la qual s’ha tractat l’elecció i condicions dels edificis escolars, i des del segle XIX sorgiren veus i s’aprovaren disposicions per tal que aquells edificis fossin arquitectònicament i higiènica-

ment acceptables. No obstant, la consecució de la total escolarització de la població de 6 a 13 anys, en la recent dècada dels setanta, només fou possible recorrent a locals habilitats o provisionals o els dobles torns. Amb el temps tals deficiències han anat desapareixent. Els edificis escolars, amb alguna excepció, avui ens semblen adients.

Aquesta apreciació és, però, equivocada. Un bon nombre d’ells es varen ubicar en llocs aïllats i distants de la població a la qual atenen. Altres, els de grans dimensions, són inmanejables i exigeixen pel seu funcionament el recurs a mètodes de vigilància i control més propis d’una caserna o d’una presó. El nin, en aquests col·legis, difícilment tindrà una imatge o idea global de l’espai en què es troba. En conseqüència, tampoc la tindrà de l’espai propi, del dels demás, del compartit i del distribuït. Només una percepció fragmentada dels mateixos. En altres casos predominen els elements que suggereixen tancament o opressió -tanques, portes, reixes-, si més no els llargs corredors, els espais no oberts ni flexibles, els dissenys i els colors violents, la manca de zones de transició i encontre, de conversa i convivència, de punts de referència o globals i, en general, les línies rectes i tallants sobre les elíptiques, circulars o corbes.

En tals condicions educar sembla una tasca no impossible però sí àrdua. Hom s’oblida, però, que tot arquitecte és un educador i que, per tant, tot educador, si vol ésser-ho, ha de ser arquitecte. En utilitzar aquest terme em referesc, òbviament, no només a l’arquitecte titulat sinó a tot aquell que obre i tanca espais, que els delimita i

dóna forma. I el professor i el mestre ho poden fer i ho han de fer.

L’espai no es quelcom que ens ve donat. Sempre és possible modificar-lo. És clar que moltes vegades constitueix un límit objectiu. S’han d’acabar els dissenys rígids. Però mentrestant no hi ha per què quedar-se amb els braços creuats. Podem reservar espais per l’encontre. Altres, tal vegada els mateixos, per a la creació artística i el moviment. També podem estructurar espais d’ús no estètic, espais compartits, espais per estar-hi, espais per al silenci, espais on col·locar treballs de classe i objectes, espais dels quals la responsabilitat d’ús s’atribueixi a grups determinats amb un objectiu també determinat -especialment en els patis i zones no edificades-.

En tot cas, res o quasi res no ens impedeix de modificar l’espai de l’aula i determinar amb aquesta peculiar distribució dels alumnes i del professor que redueix la visió dels primers a una sèrie de clotells, caps i torsos, que dificulta la comunicació i mobilitat dels alumnes i que els classifica especialment. Busquem les classificacions en petits grups, les el·lipses i cercles. L’harmonia del cercle contrasta amb la segmentació i la discontinuïtat de les fileres. Reservem espais -racons- per a determinades tasques, la biblioteca o el material de classe. Propiciem que l’alumne prengui possessió del seu espai sense fer malbé el dels demás, que agafi consciència d’ell mateix o de l’altre o altres, que sigui, a la vegada, individu i membre cooperant de la classe, que quan es miri a si mateix vegi els altres i quan miri els altres es trobi a ell mateix. □

Professor Facultat Ciències de l’Educació. Universitat de Múrcia